

บทบาทของสตรีกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในประเทศไทย

Roles of Women for Conflict Management by Peaceful Means in Thailand

อภิญญา ดิสสะมาน

Apinya Tissamana

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล

Office of Peace and Governance

สถาบันพระปกเกล้า

King Prajadhipok's Institute

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัย ที่มุ่งวิเคราะห์ บทบาทของผู้หญิงในประเทศไทย ที่มีต่อกระบวนการลดความขัดแย้งยุติความรุนแรงและการศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของผู้หญิง ใน 4 มิติ หลัก คือ การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม เพื่อค้นหา และวิเคราะห์ปัจจัยและอุปสรรคสำคัญที่มีผลต่อการขับเคลื่อนบทบาทผู้หญิงต่อการลดความขัดแย้งของปัญหาในสังคมไทย และอัตลักษณ์ของการแก้ไขปัญหาในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน (Mix-Method) คือในเชิงปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากต้องการยืนยันข้อมูลทั้ง 2 แบบ โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยในการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,000 ชุด โดย แบ่งออกเป็น 3 ภาค (กลางเหนือ อีสานใต้) ภาคละ 250 ชุด และวิเคราะห์โดยสถิติแบบ SPSS และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ เป็นกลุ่มผู้นำสตรีที่ทำงานด้านการจัดการความขัดแย้งในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย โดยกลุ่มตัวอย่างจะเป็นผู้นำชุมชนสตรีที่มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งประเด็นต่าง ๆ ในพื้นที่แต่ละภูมิภาค จำนวน ภูมิภาคละ 5 คน

จำนวน 4 ภูมิภาค รวมทั้งหมด 20 คน ซึ่งใช้เครื่องมือในการลงพื้นที่คือแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยข้อมูลที่ค้นพบจะเห็นถึงบทบาทของผู้หญิงและวิธีการสร้างความตระหนักรู้และนำเสนอรูปแบบข้อเสนอเชิงนโยบายต่อภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง กล่าวโดยผลสรุปงานวิจัยในเชิงปริมาณ พบว่าจากการ บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น ในด้าน มิติทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยโดยอยู่ระดับ มากที่สุด คือ 4.25 รองลงมาคือบทบาทในมิติด้านสังคม และบทบาทในมิติการแก้ไขด้านสิ่งแวดล้อมตามลำดับ

คำสำคัญ : บทบาทสตรี, การจัดการความขัดแย้ง, สันติวิธี, ประเทศไทย

Abstract

The topic of research article is “Roles of Women for Conflict Management in Thailand” by analyzing the roles of women resolve the conflict in their areas through 4 dimensions: politic dimension, economic dimension, environmental dimension and social dimension. Moreover, this research aims to analyze impacts factors and obstacle factors to pushing peace process from the women for resolving the problems in Thailand. Furthermore, this research found the uniqueness of the role of women in each part of Thailand. This methodology of research is a mix-method that combines qualitative and quantitative method by using questionnaires and in-depth interview for finding research information. The quantitative samples were 1,000 people of community women leaders, women civil servants who have a role for conflict resolutions and the quantitative samples were 20 persons in each region. The results of the research were as follows: the role of women in economic conflict resolution in Thailand consisting was a high level of overall roles and statistically significant value was at 4.25 level. This paper expresses how the women use peace process, negotiation process and mediation process for managing or transforming conflicts in their situations. The research finding reflects essential dimension that the women muscuarly concentrate to resolve is economical dimension.

Keywords : Roles of Women, Conflict Management, Peaceful Means, Thailand

บทนำ

ในปัจจุบันผู้หญิงมีบทบาทและพลังในการขับเคลื่อนในประเด็นต่างๆ เพื่อการลดความขัดแย้ง เช่น การขับเคลื่อนทางการเมือง การขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะและโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมในชุมชน ตัวอย่างเช่น บทบาทของผู้หญิงที่มีความรู้ความสามารถในการขับเคลื่อนประเด็นที่ดำรงความขัดแย้งอยู่ให้บรรเทาเบาบางลง แม้กระทั่งแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ให้เกิดสันติสุขขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปมีบทบาทของผู้หญิงทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น เปรียบเสมือนการปรับโครงสร้างทางสังคมระหว่างหญิงชายให้เกิดความสมดุล เกิดความเชื่อถือ เกิดการยอมรับในการเข้าร่วมผลักดันแก้ไขประเด็นขัดแย้งต่างๆ ในสังคมให้มี แนวทางแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่เพิ่มบทบาทผู้หญิงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมิติต่างๆ และในปัจจุบันบทบาทของสตรีในประเทศไทยพัฒนาไปอย่างมาก เนื่องจากผู้หญิงมีพื้นที่ในการเป็น “ผู้เล่น (Player)” อยู่ในหลายสถานที่ทั้งในการทำงานและในชีวิตสาธารณะ (Public Life) ในบางประเทศและบางสังคม ผู้หญิงมักจะถูกเกณฑ์หรือถูกบีบให้ออกมาทำงานในพื้นที่สาธารณะเช่นเดียวกับผู้ชาย เช่นออกมาเป็นแรงงานในตลาดแรงงานแบบเดียวกับผู้ชาย แต่การออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงในสังคมไทยมิได้ออกมาในฐานะ “ปลดปล่อย” ผู้หญิงให้เท่าเทียมกับผู้ชายเนื่องจากวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ยังคงทับ เบียดบังความเป็นหญิงให้ออกไปจากชีวิตสาธารณะตามความเหมาะสมยังคงดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยให้ผู้หญิงดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเท่าเทียมกับเพศอื่นในสังคม การที่จะปลดปล่อยผู้หญิงจากกับดักทางความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) โดยระบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งกระบวนการศึกษาเพื่อการปลดปล่อยและเข้าใจว่าผู้หญิงเข้ามีส่วนร่วมในการเป็นผู้เล่นและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในทางสังคมได้อย่างไร จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องโครงสร้างอำนาจกับเพศภาวะ และการนำไปสู่บทบาทเพื่อการแก้ไขความขัดแย้งในมิติต่างๆ สำหรับแนวคิดเรื่องสถานะผู้หญิงในพื้นที่ความขัดแย้งและความรุนแรงมักถูกให้ภาพในฐานะเหยื่อของความขัดแย้งมากกว่าการกลายสถานะเป็นองค์ประธาน (subject) ที่มีบทบาทนำในการดำเนินงานและขจัดปัญหาความรุนแรง

ทั้งการศึกษาเป็นจำนวนมากได้แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ความรุนแรงและผลกระทบที่มีต่อผู้หญิงแตกต่างไปจากผู้ชาย อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจสภาวะเปลี่ยนผ่านจากการเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสงครามและความขัดแย้งทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแล้วดำเนินไปสู่ขั้นของการสร้างสันติภาพของผู้หญิง

ในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแต่ละสถานการณ์ บทบาทของผู้หญิงที่แสดงออกมีมากมายหลากหลาย จากเอกสารผู้หญิงและความขัดแย้ง (Women and Conflict) (USAID, 2007) ได้ระบุว่าบทบาทของผู้หญิงในสภาวะขัดแย้งที่ปรากฏให้เห็นในพื้นที่ความขัดแย้งสามารถแสดงออกได้ดังต่อไปนี้

1) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Agents of Changes) เนื่องด้วยผลจากสงคราม ผู้ได้รับผลกระทบส่วนมาก คือ ผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงจึงแสดงออกด้วยการสนับสนุนกระบวนการสันติภาพโดยปริยาย ในขณะเดียวกันผู้หญิงก็มักจะมียุทธศาสตร์สำคัญในการเจรจาเพื่อสันติภาพ ซึ่งต้องเป็นตัวแทนที่สามารถแสดงออกถึงความคิดเห็นได้อย่างรอบด้าน และในทุกๆ ระดับของการตัดสินใจ ตัวอย่างเช่น กรณีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ได้มีพรรคการเมืองชื่อ “ชนะด้วยผู้หญิง” (Win with Women) ได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในกระบวนการทางการเมืองด้วย หรือกรณีของความพยายามเพื่อสันติภาพของผู้หญิงในเครือข่ายผู้หญิงมาโนริเวอร์เพื่อสันติภาพ (Mano River Women's Peace Network) ซึ่งผู้หญิงจาก 3 ประเทศในแอฟริกาตะวันตก (ประเทศไลบีเรีย ประเทศเซียร์ราลีโอนและประเทศกินี) ได้มีส่วนร่วมและส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ที่ออกมาจากกระบวนการสันติภาพได้ไม่น้อย แต่อย่างไรก็ตามในหลายๆ กรณี ผู้หญิงก็มักจะถูกลืมและกีดกันออกจากการเจรจา อีกทั้งการทำงานของหญิงเพื่อสังคมก็มักจะไม่ได้รับการยอมรับ หรือไม่ได้มีการบันทึกและการรายงานใดๆ

2) เป็นผู้ต่อสู้ที่แข็งแกร่ง บางครั้งผู้หญิงจะมีส่วนในกองกำลังต่อสู้ ผู้หญิงจะถือว่าเป็นผู้ตามเหล่าผู้ต่อสู้ เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือแต่ก็ไม่ได้เป็นผู้ถืออาวุธ เป็นเสมือนเกราะป้องกันของผู้ต่อสู้ หรือกระทั่งเป็นผู้ต่อสู้ที่แข็งแกร่ง ผู้หญิงอาจแสดงบทบาทอื่นในการสนับสนุนไปพร้อมๆ กับการต่อสู้ เช่น การทำอาหาร ดูแลรักษาความสะอาด คนแบกของ ผู้รักษาความปลอดภัย หรือแม้แต่การเป็นเพื่อน ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็น

เช่น กรณีความขัดแย้งในอิริเทรีย โมซัมบิก ซิมบับเว เวียดนาม กัมพูชา ศรีลังกา เนปาล เชียร์ราลีโอน ไคบีเรีย อุกันดาและรวันดา

3) กลายเป็นเหยื่อจากสงคราม ซึ่งต้องการการให้ความช่วยเหลือในเรื่องสุขภาพ นอกจากนั้น คือเรื่องของอาหารและที่พัก รวมไปถึงความต้องการในเรื่องอาชีพและรายได้ โดยเฉพาะหญิงหม้ายที่แต่เดิมไม่สามารถเลี้ยงดูและมีรายได้เองในบางสังคมที่วัฒนธรรมเป็นข้อจำกัดสำหรับผู้หญิงในการทำงาน เช่น ในประเทศอัฟกานิสถาน ในขณะที่เดียวกันด้วยการศึกษาที่ต่ำ รวมถึงภาระในการดูแลลูก ทำให้ผู้หญิงมักจะได้ไม่มิดำรงหน้าที่ทางการงานที่มั่นคง

4) กลายเป็นผู้ที่มีภาระรับผิดชอบและจำต้องพัฒนาตนเอง เช่น เมื่อความรับผิดชอบทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้หญิงเพิ่มขึ้น ผู้หญิงก็มักจะต้องเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างอาชีพของตัวเอง ในแง่นี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตัวเองของผู้หญิงและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงการแบ่งงานบนฐานของเพศในระยะยาว

5) เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายผู้หญิง ในหลายประเทศผู้หญิงที่ขับเคลื่อนโดยปัจเจกอาจไม่มีผลมากพอต่อการเปลี่ยนแปลง เครือข่ายผู้หญิงอาจเริ่มจากกลุ่มผู้หญิงเล็กๆ ไม่กี่คนที่รวมตัวกัน บางครั้งเป้าหมายเดียวอาจเป็นความพยายามในการหาหนทางที่ดีขึ้นเพื่อมีชีวิตอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง แต่เวลาผ่านไปอาจกลับกลายเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลจริงต่อการกระบวนการสันติภาพ เครือข่ายอาจมีการขยายไปนอกเหนือจากขอบเขตด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

จากการศึกษาวิจัยด้านสตรีกับสันติภาพของ เพ็ญภา พัทธชนม์ (2561) พบว่า การทำงานด้านสันติภาพในจังหวัดปัตตานี ครอบคลุมในมิติขององค์การอนามัยโลก 4 มิติคือ มิติร่างกาย (ผู้หญิงสามารถดูแลสุขภาพตัวเองและครอบครัว ชุมชน ได้) มิติจิตใจและวิญญาณ (ผู้หญิงมีความรู้สึกมีคุณค่าและมั่นคงมางจิตใจ) มิติสัมพันธภาพในสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม (อิสรภาพทางการเงินและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน) ซึ่งบทบาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของผู้หญิงมักจะครอบคลุมในทุกมิติ เพื่อเชื่อมโยงกับบริบทที่ตนเองอยู่ในพื้นที่และมุมมองของสตรีมักจะมี ความเข้าใจในสถานการณ์มากกว่าและสามารถอธิบายเชิงคุณภาพได้โดยละเอียด ทั้งนี้ ผู้หญิงมักมี

ธรรมชาติในการรวมกลุ่มกัน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งทำให้เกิดการก่อเหตุรุนแรงกระบวนกรในการทำงานมากขึ้น เช่นความสำเร็จของการรวมกลุ่มของสตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือจังหวัดอาเจะห์ ประเทศอินโดนีเซีย (Suraiya Kamaruzzaman, 2008) นอกจากนี้ตัวอย่างพลังสันติวิธีของผู้หญิงที่เกิดขึ้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2558) ยกตัวอย่างของ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ว่าเป็นนักต่อสู้ด้วยสันติวิธีได้จากขบวนการปากมูและสมัชชาคนจน โดยใช้วิธีปฏิบัติการไว้ความรุนแรงเช่น การนั่งทับระเบิดไม่ให้ระเบิดแก่หิน การชุมนุมยึดเยื้อบนสันเขื่อน การเดินทางเท้าทางไกลไปกับกัลยาณมิตร การนั่งสมาธิรอบทำเนียบ การสืบชะตาแม่น้ำ ฯลฯ แม้ว่าเราอาจจะโดนกระทำมากกว่าและต้องตั้งบนหลักเหตุผลและสองมือเปล่า

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mix –Method) ที่นำข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามผู้หญิงและผู้ชายที่มีส่วนร่วมในการลดความขัดแย้งในมิติต่างๆ ทั่วประเทศผสมผสานกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่สัมภาษณ์และ focus group เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องแม่นยำและในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลในส่วนที่เป็นเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อค้นหาประเด็นร่วมที่ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ในภาพรวมของประเทศ โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้นำสตรีในแต่ละภูมิภาคด้านสันติวิธี จำนวน 1,000 ชุด โดย แบ่งออกเป็นสี่ภาค (กลาง เหนือ อีสาน ใต้) ภาคละ 250 ชุด ใช้การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติ SPSS เพื่อหาความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม และทำการแปลผลค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับความคิดเห็น ตามทฤษฎีของ Likert Scale

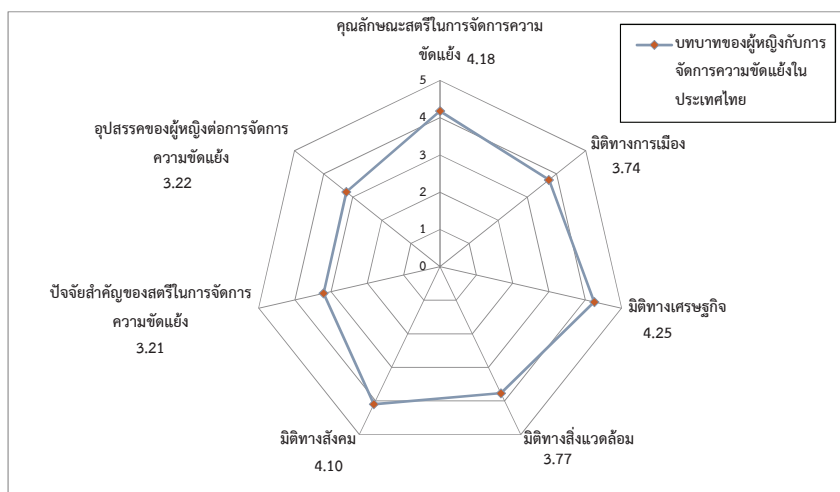
จากการศึกษาเชิงปริมาณ วิจัยพบว่าบทบาทของผู้หญิงที่เข้าไปมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการความขัดแย้งทั่วประเทศพบว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศ โดยแบ่งออกเป็นสี่ภาค (กลาง เหนือ อีสาน ใต้) ภาคละ 250 ชุด ใช้การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติ SPSS เพื่อหาความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม และทำการแปลผลค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับความคิดเห็นตามทฤษฎีของ Likert Scale

จากข้อมูลในแบบสอบถาม พบว่า เพศ ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้นเป็น เพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิงมีจำนวนทั้งสิ้น 899 คน คิดเป็นร้อยละ 91.2 ส่วนเพศชายมีจำนวนทั้งหมด 84 คน คิดเป็นร้อยละ 2.9 นอกไปนี้ ยังมีผู้ตอบแบบสอบถามว่าเป็น เพศอื่นๆ อีก 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3 ในด้าน อายุ ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 45-54 ปี ซึ่งมีจำนวนถึง 270 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมาคือ 36 - 44 ปี มีจำนวน 224 คน คิดเป็นร้อยละ 22.6 ส่วนอายุที่มีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด คือ 75 - 85 ปี มีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 ในด้านระดับการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในปริญญาตรี จำนวน 421 คน คิดเป็นร้อยละ 42.4 รองลงมาคือ ระดับมัธยมปลาย ซึ่งมีถึง 164 คน คิดเป็นร้อยละ 16.5 และอันดับที่มีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดคือ ระดับอื่นๆ เช่น อนุปริญญา มศ.5 มีเพียง 12 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2 ในเรื่องอาชีพ ของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระของตนเอง มีจำนวนสูงสุด คือ 342 คิดเป็นร้อยละ 35.8 รองลงมาคือ ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ มีจำนวนถึง 258 คน คิดเป็นร้อยละ 27.0 และอาชีพที่มีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดคือ องค์กรอิสระมีเพียง 31 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2

ส่วนเรื่อง การเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ นั้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ การเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มช่วยเหลือสังคม มีจำนวนถึง 438 คน คิดเป็นร้อยละ 48.8 รองลงมาคือ กลุ่มอื่นๆ เช่นท่องเที่ยว ข้าราชการ พัฒนาสตรี ซึ่งมีจำนวนถึง 245 คน คิดเป็นร้อยละ 27.3 ส่วนการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ที่น้อยที่สุดคือ กลุ่มทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเพียง 56 คน คิดเป็นร้อยละ 6.2 เท่านั้น นอกไปจากนี้ประสบการณ์ในการจัดการความขัดแย้งของผู้ตอบแบบนั้นพบว่าผู้แบบสอบถามเคยเป็นผู้มีประสบการณ์ในการจัดการความขัดแย้งสำเร็จ มีจำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 25.4 ส่วนผู้ที่ตอบแบบ ไม่เคยและไม่อยากมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งนั้น มีจำนวน 397 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในกระบวนการลดความขัดแย้ง 4 ประการอันจะนำไปสู่ สภาวะที่ปกติสุข ประการแรก การเข้าไปมีบทบาทของผู้หญิงที่สำคัญในการลดความขัดแย้งประเด็นต่างๆ ประการที่สอง เป็นการตรวจสอบปัจจัยการเข้าไปมีบทบาทของกลุ่มผู้หญิงในการลดความรุนแรงในประเด็นต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอันส่งผลทำให้ความขัดแย้งลดลง ประการที่สาม สรุป อัตลักษณ์และความแตกต่างในรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการลดความขัดแย้งระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในสถานการณ์ความขัดแย้ง และประการที่สี่ เป็นมิติการมองการรวมกลุ่มของผู้หญิงในประเด็นขับเคลื่อนต่างๆ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยที่มีความสำคัญเพื่อทำให้เห็นความแตกต่างในการรวมตัวกันระหว่างกลุ่มผู้หญิงที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างกันไป ดังภาพต่อไปนี้

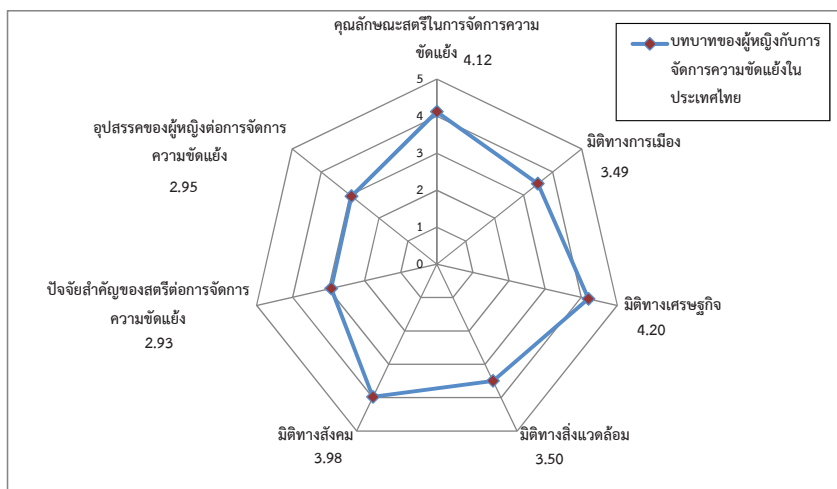
ภาพที่ 1 : ภาพรวมบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย
(ทั่วประเทศ)

(ที่มา: อภิญญา ดิสสะมาน, 2559, กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 26)

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมองว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น ในด้านมิติทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยที่ดีที่สุด โดยอยู่ระดับ มากที่สุด คือ 4.25 รองลงมาคือ คุณลักษณะของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง 4.18 และอันดับที่สามถึงห้า นั้น เรียงจากระดับคะแนนได้ดังนี้ มิติทางสังคม (4.10), มิติทางสิ่งแวดล้อม (3.77), มิติทางการเมือง (3.74) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอยู่ในระดับมาก

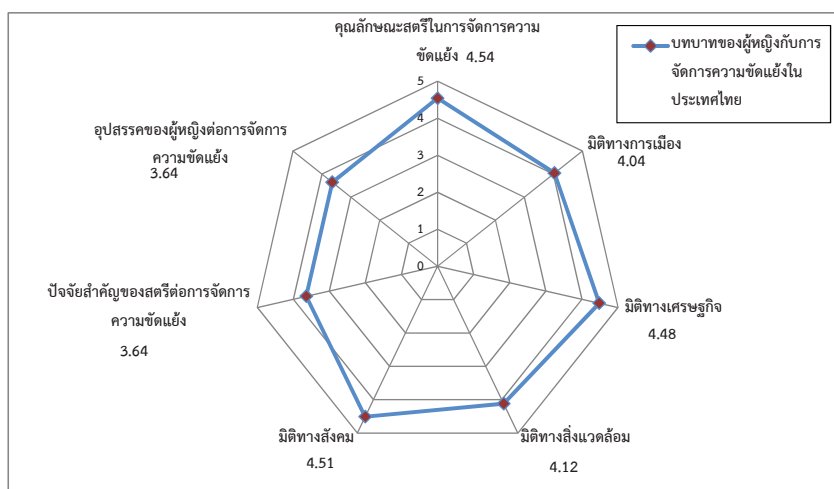
ส่วนในด้านที่มีค่าเฉลี่ยปานกลาง คือ อุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้ง (3.22) และปัจจัยสำคัญของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง (3.21) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ บ่งชี้ว่า อุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้งและปัจจัยสำคัญของสตรีต่อการจัดการความขัดแย้ง ไม่ได้มีผลต่อบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย เนื่องจากค่าเฉลี่ยทั้งสองด้านนั้นอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อจำแนกเป็นรายข้อก็พบว่าค่าเฉลี่ยไม่ได้มีผลแตกต่างกันมากนัก

ผลวิเคราะห์ข้อมูลในรายภูมิภาคสำหรับประเด็นการศึกษาบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ภาพที่ 2 : ภาพรวมบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งประเทศไทย (ภาคกลาง)
(ที่มา: อภิญญา ดิสสะมาน, 2559, กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 28)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามใน ภาคกลาง พบว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น ในด้านของมิติทางเศรษฐกิจ (4.20) รองลงมาคือ คุณลักษณะของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง (4.12) และอันดับที่สามถึงห้า นั้น เรียงจากระดับคะแนนได้ดังนี้ มิติทางสังคม (3.98), มิติทางสิ่งแวดล้อม (3.50), มิติทางการเมือง (3.49) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอยู่ในระดับมาก เท่านั้น

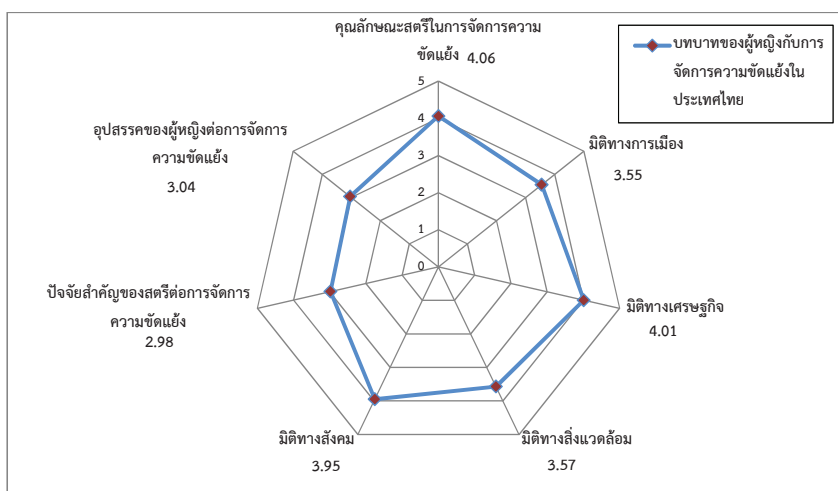

ภาพที่ 3 : ภาพรวมบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย (ภาคเหนือ)

(ที่มา: อภิญา ดิสสะมาน, 2559, กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 30)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามใน ภาคเหนือ พบว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น มองว่าบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย ในด้านคุณลักษณะของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง มีส่วนสำคัญมากต่อการจัดการความขัดแย้ง โดยอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยถึง 4.54 รองลงมาคือ บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งด้านมิติทางสังคม (4.51) และด้านมิติทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน

ส่วนในด้านของมิติทางสิ่งแวดล้อม (4.12) และ มิติทางการเมือง (4.04) นั้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกับด้านอุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้ง และด้านปัจจัยสำคัญของสตรีต่อการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (3.64) นัยสำคัญทางสถิติและไม่สอดคล้องกับคะแนนเฉลี่ยภาพรวมของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย โดยค่าเฉลี่ยด้านอุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้ง และด้านปัจจัยสำคัญของสตรีต่อการจัดการความขัดแย้ง ในภาคเหนือ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก

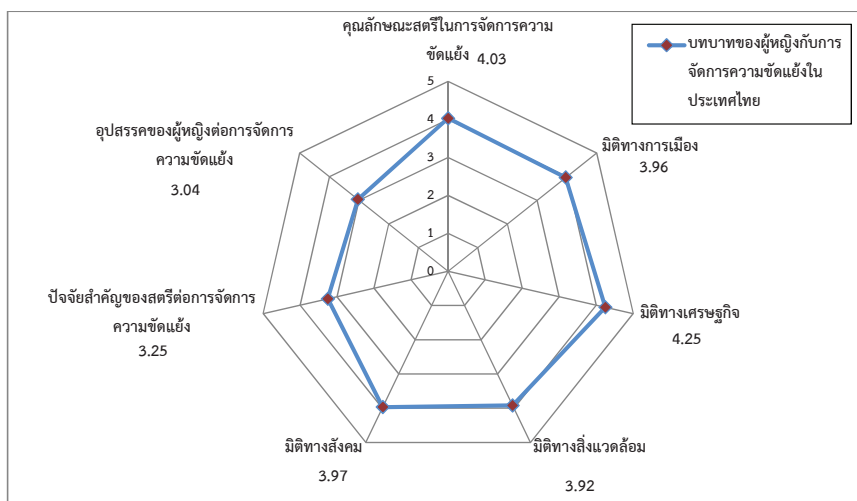
ภาพที่ 4 : ภาพรวมบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย
(ภาคอีสาน)

(ที่มา: อภิญา ดิสสะมาน, 2559, กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 32)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามใน ภาคอีสาน พบว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านคุณลักษณะของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง (4.06) รองลงมาคือด้านมิติทางเศรษฐกิจ (4.01) มี และอันดับที่สามถึงห้า นั้น เรียงจากระดับคะแนนได้ดังนี้

มิติทางสังคม (3.95), มิติทางสิ่งแวดล้อม (3.57), มิติทางการเมือง (3.55) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอยู่ในระดับมาก เท่านั้น

ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยคือ ด้านอุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้ง (3.04) และด้านปัจจัยสำคัญของสตรีต่อการจัดการความขัดแย้ง (2.98) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีนัยยะสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับคะแนนเฉลี่ยภาพรวมของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย ซึ่งพบว่าทั้งสองด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น

ภาพที่ 5 : ภาพรวมบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย
(ภาคใต้)

(ที่มา: อภิญา ดิสสะมาน, 2559, กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 34)

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมองว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น ในด้านมิติทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยดีที่สุด โดยอยู่ระดับมากที่สุด คือ 4.25 รองลงมาคือ คุณลักษณะของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง 4.03 และอันดับที่สามถึงห้า นั้น เรียงจากระดับคะแนนได้ดังนี้ มิติทาง

สังคม (3.97), มิติทางการเมือง (3.96), มิติทางสิ่งแวดล้อม (3.92) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอยู่ในระดับมาก

ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยคือ ด้านปัจจัยสำคัญของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง (3.25) และด้านอุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้ง (3.04) โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับคะแนนเฉลี่ยภาพรวมของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย ซึ่งพบว่าทั้งสองด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น

แม้ว่าบทบาทของผู้หญิงในการจัดการความขัดแย้งในมิติต่างมีอยู่มากแต่ก็ยังมีประเด็นอุปสรรคในการให้ผู้หญิงขับเคลื่อนงานการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้มากขึ้น เช่น

- 1) การไม่ยอมรับความไม่ไว้วางใจ ไม่ให้โอกาสผู้หญิงในการทำงานด้านการจัดการความขัดแย้ง
- 2) ทศนคติ วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม ที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง
- 3) ภาระหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องดูแลครอบครัวและปัญหาหนี้สิน อาจทำให้ไม่มีเวลามากพอสำหรับการทำงานด้านความขัดแย้ง
- 4) ความกลัว ความไม่กล้า ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการความขัดแย้ง
- 5) การขาดศักยภาพ ความรู้ และปัญหาเชิงกายภาพทางร่างกายของผู้หญิง

จากกรอบแนวคิดในการทำงานวิจัยคือ ผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งรุนแรงในสถานการณ์ต่างๆ และแนวคิดสตรีกับสันติภาพ งานวิจัยหลายเล่มอธิบายถึงบทบาทสตรีที่พยายามก้าวข้ามกรอบความคิดของชายเป็นใหญ่ ก้าวข้ามกรอบความคิดรูปแบบที่ยึดติดในสตรี หรือ Stereotype ของสตรีที่ควรจะเป็น ซึ่งบทบาทสตรีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างหลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พบว่าบทบาทของสตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างมาก และบางครั้งเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมที่กระเทือนสังคม

เช่น จินตนา แก้วขาว สตรีแกนนำกลุ่มอนุรักษ์บ้านกรูดและบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์, อารมณีย์ คำจริง แกนนำกลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเนินมะปราง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก เพื่อเป็นแนวร่วมคัดค้านต่อร่างนโยบายสำรวจและการทำเหมืองแร่ทองคำ และแม้แต่ประเด็นทางการเมือง นำโดยทิวา ณ นครและทีมพยายามจะให้เกิดสัดส่วนของสตรีในทางการเมืองของไทยโดยกำหนดสัดส่วนสตรีที่ชัดเจนในลักษณะ reserved seat ให้กับสตรีเพื่อให้สตรีได้มีโอกาสในการเข้าสู่สนามการเมืองมากขึ้น แต่สุดท้ายความพยายามที่จะผลักดันในระดับชาติจากกลุ่มผู้หญิงด้วยกันไม่ประสบผลสำเร็จเมื่อปี พ.ศ. 2558 จนกระทั่งเมื่อวันที่ 3 มี.ค. 58 เมื่อเวลา 09.35 น. ที่รัฐสภา นางทิวา ณ นคร อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) และอดีตกรรมการ (กมธ.) ยกร่างรัฐธรรมนูญ เปิดใจต่อเหตุผลที่ลาออกจากตำแหน่ง สปช. และ กมธ. ยกร่างรัฐธรรมนูญ ต่อสื่อมวลชน โดยมีเครือข่ายสตรี กมธ.ยกร่างรัฐธรรมนูญ ได้แก่ นางถวิลวดี บุรีกุล, น.ส.สุภัทรา นาคะผิว, นายคำณูณ สิทธิสมาน ให้กำลังใจ ทั้งนี้ ทิวา ณ นคร กล่าวว่าการตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งดังกล่าว เป็นเพราะหมดศรัทธาที่จะสื่อสารกับ กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเสียงข้างมาก ในประเด็นการเพิ่มพื้นที่ทางการเมืองให้กับเพศหญิง ทั้งในสัดส่วนสภาท้องถิ่น และการส่งบุคคลลงสมัคร ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อ แม้จะมีการประนีประนอม ปรับถ้อยคำจากเพศหญิง เป็นเพศตรงข้ามแล้ว แต่กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเพศชายผู้คัดค้าน

สรุปและอภิปรายผล

สรุปและอภิปรายผลพบว่า บทบาทของผู้หญิงกับการลดความขัดแย้งในประเทศไทยในประเด็นต่างๆ เช่น ประเด็นทางการเมือง ประเด็นทางสิ่งแวดล้อม ประเด็นทางสังคม มีไม่น้อยแค่ไหนและการเชื่อมโยงบทบาทของผู้หญิงที่เกิดขึ้นในบริบทปัจจุบันจะเป็นไปในทิศทางใดต่อไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาบทบาทผู้หญิงที่เหมาะสมภายใต้ทฤษฎีที่ทำนาย โดยข้อมูลเชิงปริมาณจากข้อมูลคำถามในแบบสอบถามในภาพรวมทั่วประเทศ โดยแบ่งเป็น 4 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้และภาคกลาง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมองว่า บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น ในด้านมิติทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยที่ดีที่สุด

โดยอยู่ระดับ มากที่สุด คือ 4.25 รองลงมาคือ คุณลักษณะของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง 4.18 และอันดับที่สามถึงห้า นั้น เรียงจากระดับคะแนนได้ดังนี้ มิติทางสังคม (4.10), มิติทางสิ่งแวดล้อม (3.77), มิติทางการเมือง (3.74) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยอยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านที่มีค่าเฉลี่ยปานกลาง คือ อุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้ง (3.22) และปัจจัยสำคัญของสตรีในการจัดการความขัดแย้ง (3.21) ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ บ่งชี้ว่า อุปสรรคของผู้หญิงต่อการจัดการความขัดแย้งและปัจจัยสำคัญของสตรีต่อการจัดการความขัดแย้ง ไม่ได้มีผลตอบทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งในประเทศไทย เนื่องจากค่าเฉลี่ยทั้งสองด้านนั้นอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อจำแนกเป็นรายข้อก็พบว่าค่าเฉลี่ยไม่ได้มีผลแตกต่างกันมากนัก

น้ำหนักบทบาทในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของกลุ่มผู้หญิงในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะการขึ้นอยู่กับบริบทของปัญหาหลักในแต่ละพื้นที่ เช่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในพื้นที่ที่มีปัญหาด้านการทำมาหากิน ปากท้อง เศรษฐกิจฐานราก ก็ทำให้ผู้หญิงต้องลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงและต่อสู้เพื่อลดปัญหาปากท้องของครอบครัว และเห็นความจำเป็นในการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจมาอันดับแรก และอัตลักษณ์ส่วนใหญ่ของการเข้าไปแก้ไขปัญห ความขัดแย้งส่วนใหญ่ในภาพรวมของผู้หญิงในแต่ละภูมิภาคจะเป็นด้านเศรษฐกิจ รองลงมาเป็นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมและจากปัจจัยสำคัญทำให้การขับเคลื่อนการทำงานของผู้หญิงในการจัดการความขัดแย้งเป็นประเด็นด้านการทำงานร่วมกันกับเครือข่ายผู้ขายมีส่วนสนับสนุนงานของผู้หญิงให้ไปได้รวดเร็ว ส่วนอุปสรรคสำคัญในการทำางานด้านการจัดการความขัดแย้งของผู้หญิงไปได้ไม่ไกล คือ ผู้หญิงมักจะละเลยช่องทางประเด็นทางการเมืองที่ทำให้ความขัดแย้งสลายไปได้ เช่นการใช้อำนาจในทางการเมืองเพื่อต่อรองหาทางที่รวดเร็วในการแก้ไขแต่ผู้หญิงมักจะใช้การมองการแก้ไขปัญหาแบบเส้นตรงมากกว่าทางลัด

ข้อเสนอแนะ

บทบาทของผู้หญิงมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในทุกมิติของสังคมไทย โดยเฉพาะปัญหาเชิงซับซ้อนที่ต้องการความอดทนในการแก้ไขปัญหา การเกาะติดปัญหาอย่างเข้าอกเข้าใจ และการทำงานเป็นเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายของผู้หญิงด้วยกันหรือเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง เช่น เครือข่ายผู้หญิงเพื่อการปฏิรูปประเทศ เครือข่ายคณะทำงานเพื่อลดความรุนแรงในครอบครัวของบ้านร่มพระคุณ จ.พิษณุโลก เครือข่ายคณะทำงานสตรีเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ (PAOW: Peace Agenda of Women) เป็นต้น

จากสถานการณ์ความรุนแรงในมิติต่างๆ ทำให้เกิดการพลิกบทบาทของผู้หญิงที่พบเห็นเหยื่อหรือเป็นเหยื่อกลายมาเป็นผู้ที่จะช่วยเหลือสังคมหรือคนอื่นไม่ใช้ถูกกระทำ ความรุนแรงเช่นเดียวกัน การพลิกบทบาทของผู้หญิงเพื่อแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ อย่างไรก็ตามการทำงานในลักษณะเครือข่ายของผู้หญิงยังต้องดำรงอยู่ และในวงจรของความขัดแย้งในแต่ละมิติมีผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทเพื่อแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นในฐานะไหน เช่น ในฐานะตัวละคร (Actor) ในความขัดแย้ง ในฐานะเกี่ยวข้องกับอำนาจของตัวละคร (Actor's power) ที่มีผลต่ออิทธิพลต่อความขัดแย้ง ในฐานะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของแต่ละตัวละคร (Relationship) ในความขัดแย้ง และในฐานะเกี่ยวข้องโดยตรงกับแก่นหรือประเด็นของความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม การที่จะเสริมบทบาทและศักยภาพของผู้หญิงในการจัดการความขัดแย้ง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน โดยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านสันติภาพให้แก่ผู้หญิงทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่อยู่ในชุมชนที่ไม่ได้รับโอกาสในการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจด้านสันติภาพและการลดความขัดแย้ง นอกจากนี้ การขยายเครือข่าย (Network) กลุ่มผู้หญิงในทุกจังหวัดและทุกมิติ จำเป็นต้องขยายเครือข่ายด้านสันติวิธีทั้งในระดับนโยบายและระดับชุมชน แม้ว่าปัจจุบันมีการรวมตัวกันของกลุ่มสตรีเพื่อเรียกร้องยุติความรุนแรงในทุกจังหวัด และการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายและพลังเสียงของผู้หญิงที่ทำให้อำนาจรัฐได้มองเห็นเป็นสิ่งสำคัญ โดยกลุ่มผู้หญิงต้องมีประเด็นร่วมกันเพื่อสันติภาพอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น คณะทำงานผู้หญิงเพื่อสันติภาพใน

จังหวัดชายแดนใต้ กลุ่มสตรีศรีสองแควที่จ.พิษณุโลก กลุ่มแม่หญิงที่เน้นการทอผ้า ย้อมครามที่ จ.สกลนคร และสร้างกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยเริ่มจาก กระบวนการสื่อสารในสังคมชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่องก่อนในเรื่องของการสื่อสาร เพื่อลดความขัดแย้งโดยเฉพาะในกลุ่มสังคม Online เพื่อสร้างพื้นที่ต่อรองและเปิดเวที Women Conflict Resolution Platform เพื่อสะท้อนประเด็นสำคัญของผู้หญิงในการ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2558). *พิศ(ษ์)ผู้หญิงในชีวิตของ “สันติวิธี”*. กรุงเทพฯ: คณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ญภา พัทธชนม์. (2561). *วิทยานิพนธ์ “ผู้หญิงไทยกับการสร้างสันติภาพในจังหวัด บัตตานี”*. สถาบันพระปกเกล้า สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2563, จาก <http://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/251?page=21>
- อภิญญา ดิสสะมาน. (2561). *บทบาทของผู้หญิงกับการจัดการความขัดแย้งใน ประเทศไทย*, สถาบันพระปกเกล้า.
- Suraiya Kamaruzzaman. (2008). *Agents for change: the roles of women in Aceh's peace process*. Retrived January 22,2020 from <http://www.c-r.org/accord-article/case-study-indonesia-aceh>.
- USAID. (2007). *Women and Conflict*. Retrieved January 25, 2020 from https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/toolkit_women_and_conflict_an_introduutory_guide_for_programming.pdf